

ODD GUNNAR SKAGESTAD

OLJE OG SIKKERHET

Et polarpolitisk perspektiv

DEN NORSKE ATLANTERHAVSKOMITÉ

Innfallsvinkel: Det polarpolitiske perspektiv.

Såvel i den offentlige debatt som i forsknings- og utredningsvirksomhet er «olje og sikkerhet» blitt et yndet tema. Mange vektige synspunkter er kommet frem med hensyn til hvilke sikkerhetspolitiske følger Norges aktuelle og fremtidige status som oljenasjon vil kunne få. Denne problemstillingen kan rimeligvis studeres under flere forskjellige syns- og innfallsvinkler. Én slik innfallsvinkel er hva vi kan kalle det *polarpolitiske perspektiv*.¹⁾

På grunn av Norges sub-arktiske beliggenhet samt visse forhold som jeg skal komme tilbake til i det følgende, vil den utvikling som er igang i nordområdene (de arktiske områder), i særlig grad berøre Norge. Jeg vil derfor innledningsvis få skissere opp en slags ramme for en videre drøftelse av Norges spesielle stilling:

Om vi betrakter globusen *ovenfra*, får vi et inntrykk av Nord-Ishavets beliggenhet *mellom* kontinentene på den nordlige halvkule. I tråd med denne betraktningmåte har det fra tid til annen vært lansert hypoteser – eller kanskje vi heller skal si vyer – om en fremtidig utvikling som ville gjøre Nord-Ishavet med Polhavet til et «Arktisk Middelhav»,²⁾ som da ikke lenger ville være et stengsel, men et viktig transport- og kommunikasjonsmessig bindeledd mellom de store industrisamfunn på den nordlige halvkule. (Som illustrasjon på hvor besnærende tanken kan være, skal nevnes at dersom Nordøstpassasjen ble tatt i bruk som maritim ferdselsåre, kunne seilingsdistansen mellom Vest-Europa og Japan bli redusert med anslagsvis 7–8 000 km.) Slike mer eller mindre fantastiske spekulasjoner kan vi la ligge; de faktiske realiteter når det gjelder utviklingen i nordområdene er for såvidt interessante nok i seg selv. Det kan imidlertid være nyttig å holde fast ved selve *perspektivet*, – altså et perspektiv

hvor vi har Polhavet i midten og hvor vi lenger ute i periferien har en arktisk eller sub-arktisk randzone som grovt regnet omfatter Norge, Grønland, det nordlige Canada, Alaska og det nordlige Sovjet-Unionen, samt tilstøtende havstrekninger.

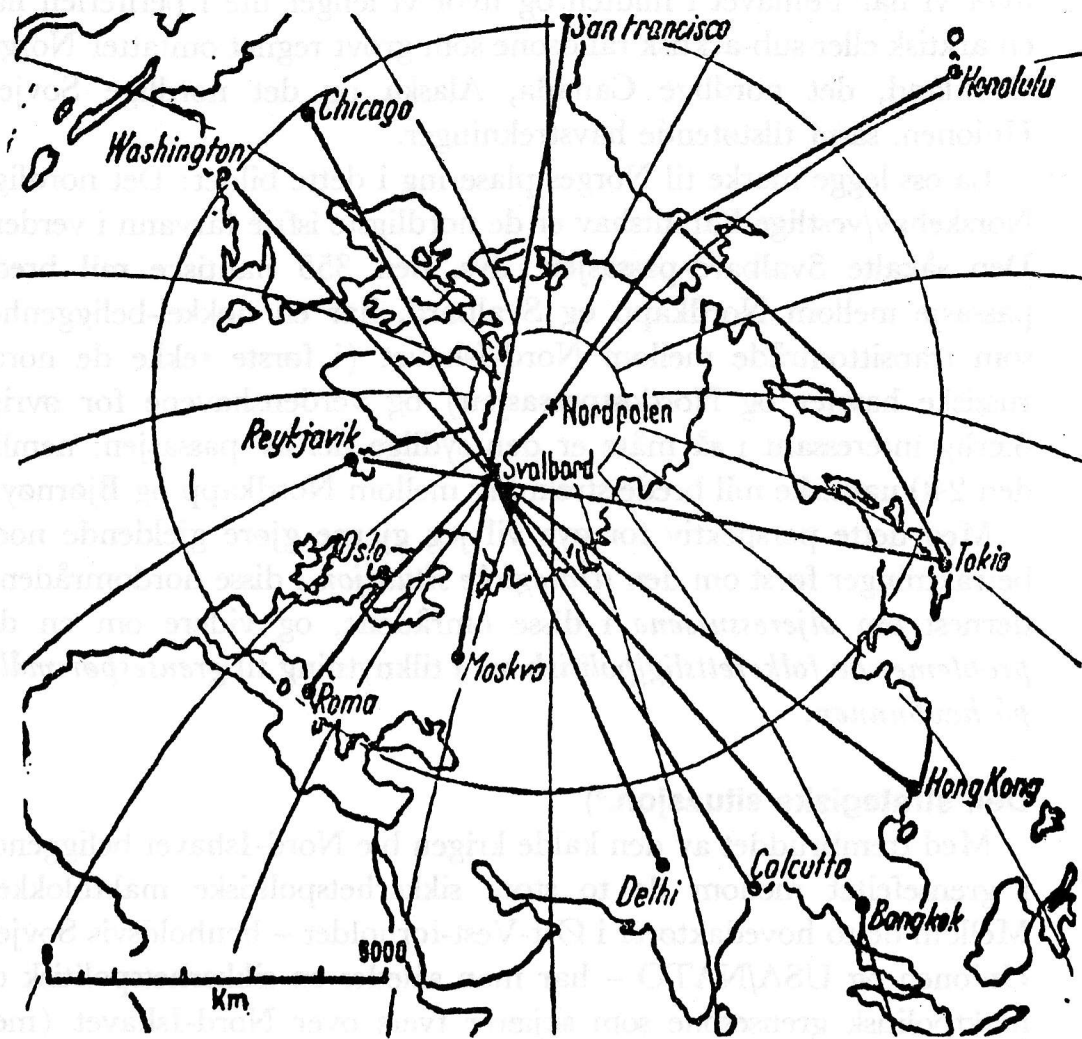
La oss legge merke til Norges plassering i dette bildet: Det nordlige Norskehav/vestlige Barentshav er de nordligste isfrie farvann i verden. Den såkalte Svalbard-passasjen, dvs. den 355 nautiske mil brede passasje mellom Nordkapp og Svalbard, har en nøkkel-beliggenhet som transittområde mellom Nord-Ishavet (i første rekke de nord-russiske havner og Nordøstpassasjen) og verdenshavene for øvrig. Særlig interessant i så måte er den sydlige del av passasjen, nemlig den 240 nautiske mil brede strekning mellom Nordkapp og Bjørnøya.

Med dette perspektiv for øye vil jeg gjerne gjøre gjeldende noen betraktninger først om den *strategiske situasjon* i disse nordområdene, dernest om *oljeressursene* i disse områdene, og videre om en del *problemer av folkerettslig/politisk art* i tilknytning til *grensespørsmålet på havbunnen*.

Den strategiske situasjon.³⁾

Med frembruddet av den kalde krigen ble Nord-Ishavet beliggende i grensefeltet mellom de to store sikkerhetspolitiske maktblokker. Mellom de to hovedaktører i Øst-Vest-forholdet – henholdsvis Sovjet-Unionen og USA/NATO – har man således en sikkerhetspolitisk og maktpolitisk grensesone som skjærer tvers over Nord-Ishavet (med Polhavet), fra den norsk-sovjetiske grense over Nordpolen til Beringstredet. Vi kan også merke oss spesielt at i denne grensesonen ligger Svalbard, i strategisk forstand sentralt plassert, som en (traktatfestet) demilitarisert buffer-sone.

Den korteste luftrute mellom de vitale strategiske sentra henholdsvis i Sovjet-Unionen og USA går over Nordpol-området. Med utviklingen av de to supermaktens langtrekkende bombefly-styrker ble derved Arktis et spenningsfelt med hva vi kan kalle en «mellomliggende» strategisk betydning, men for øvrig uten noen strategisk «egenverdi». Sistnevnte forhold er i noen grad blitt endret som følge av utviklingen av supermaktens atomraketttubåter som det avgjørende middel til å opprettholde terrorbalansens basismekanisme:

Svalbard som luftgeografisk sentrum for flytrafikken mellom kontinentene.
 (ovenstående kartskisse hentet fra en artikkel av Gunnar S. Pedersen, «Svalbard
 – utvikling eller stagnasjon», *Norsk Militært Tidsskrift*, hefte 1, 1968, s. 3.)

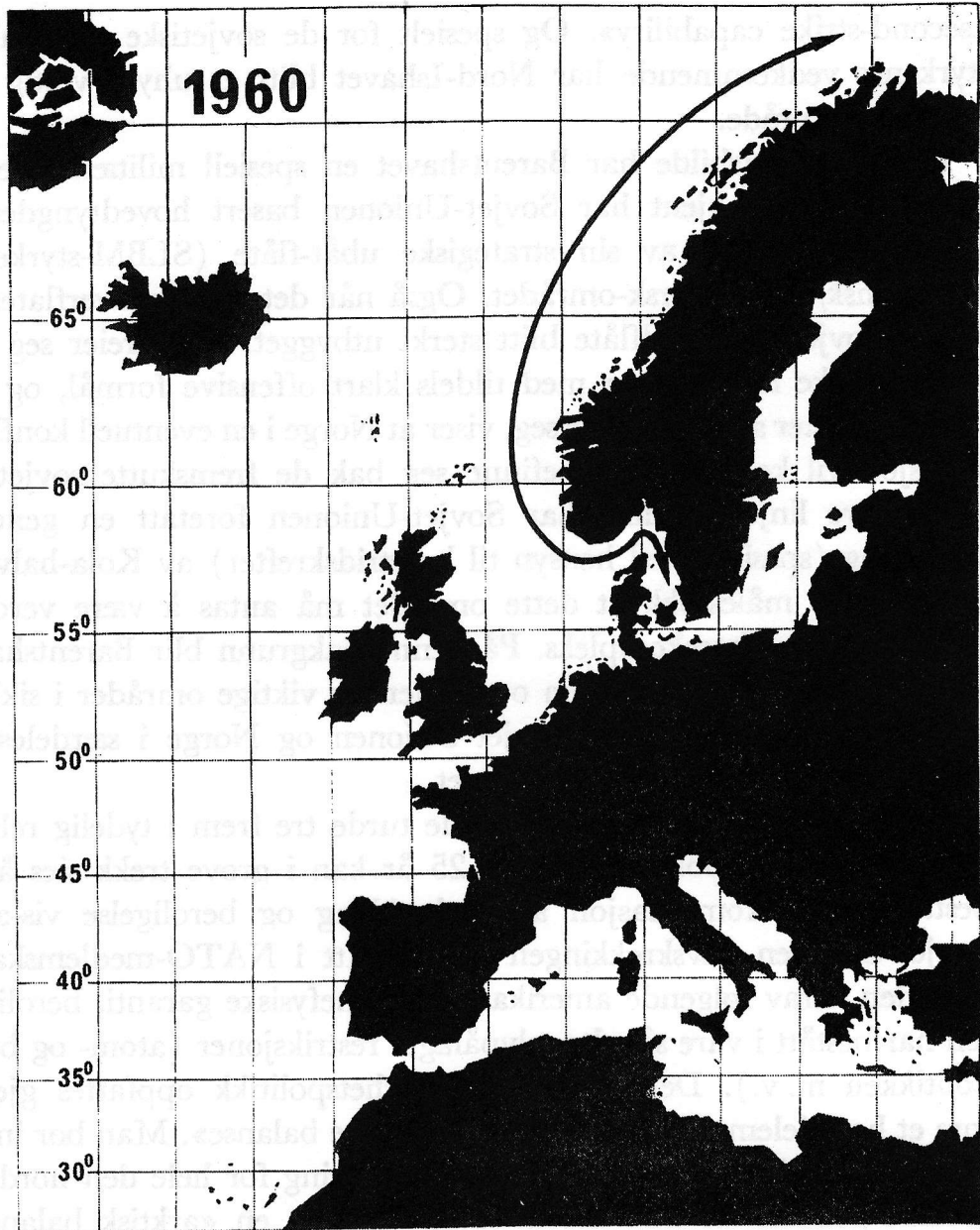
«second-strike capability». Og spesielt for de sovjetiske rakettubåtstyrkenes vedkommende har Nord-Ishavet blitt et uhyre viktig deployeringsområde.

I dette helhetsbilde har Barentshavet en spesiell militærstrategisk betydning. Som kjent har Sovjet-Unionen basert hovedtyngden – anslagsvis 70 % – av sin strategiske ubåt-flåte (SLBM-styrke) i Murmansk/Severomorsk-området. Også når det gjelder overflateskip er den sovjetiske Nordflåte blitt sterkt utbygget. Det dreier seg her om en rekke fartøy-typer med tildels klart offensive formål, og det øvelsesmønster som avtegner seg, viser at Norge i en eventuell konflikt-situasjon vil komme til å befinne seg bak de fremskutte sovjetiske sjømilitære linjer. Videre har Sovjet-Unionen foretatt en generell utbygging (spesielt med hensyn til luftstridskrefter) av Kola-halvøya i en så stor målestokk at dette området må antas å være verdens største militære basekompleks. På denne bakgrunn blir Barentshavet og spesielt Svalbard-passasjen overordentlig viktige områder i sikkerhetspolitisk henseende, for Sovjet-Unionen og Norge i særdeleshet, og også generelt i Øst-Vest-forholdet.

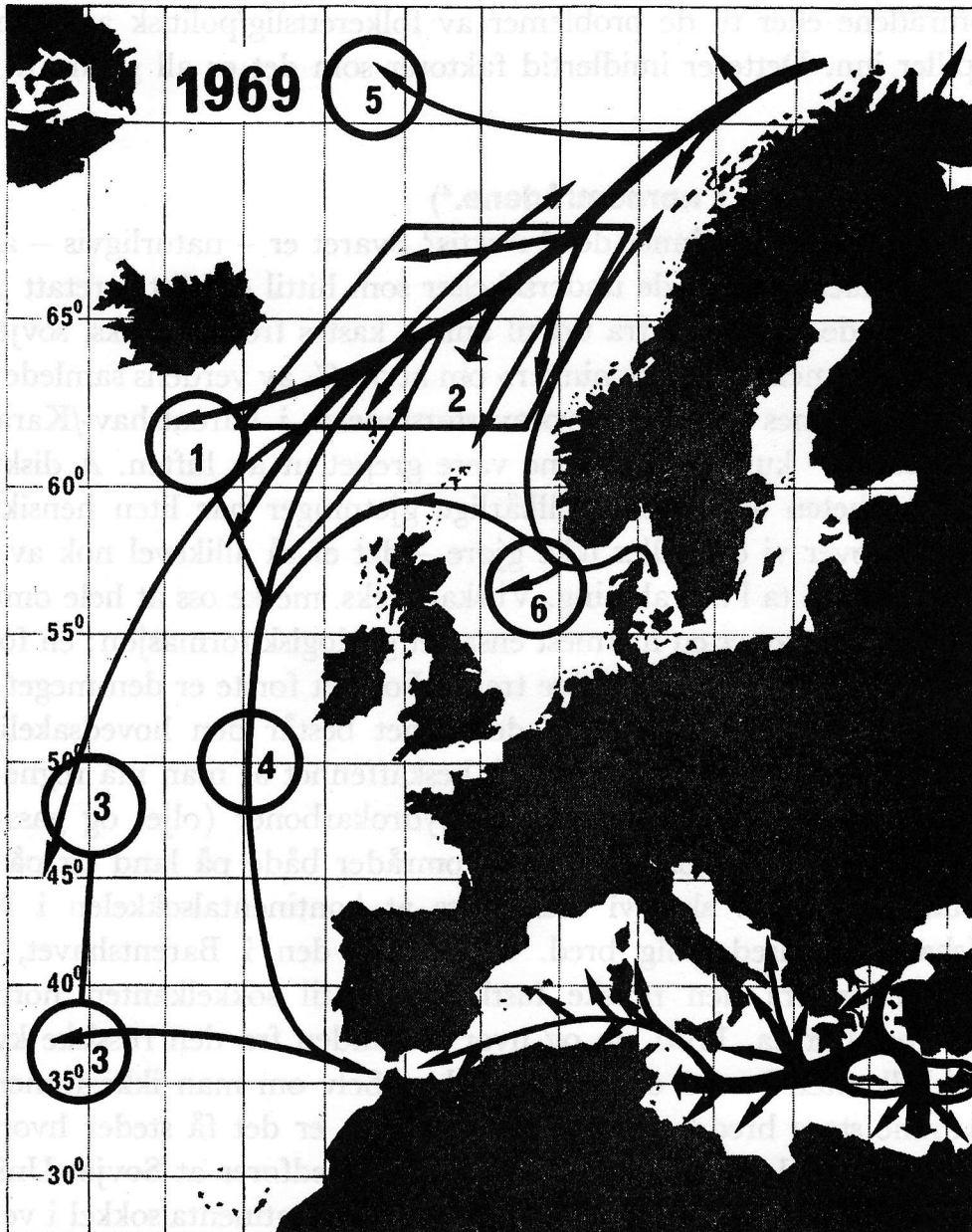
Norges utsatte stilling i dette bilde turde tre frem i tydelig relieff. Norges sikkerhetspolitikk de siste 25 år kan i grove trekk sies å ha bestått av en kombinasjon av avskrekking og beroligelse vis-a-vis Sovjet-Unionen. Avskrekkingen har bestått i NATO-medlemskapet med den derav følgende amerikanske kjernefysiske garanti, beroligelsen har bestått i våre såkalte selvpålagte restriksjoner (atom- og basepolitikken m. v.). Denne norske sikkerhetspolitikk oppfattes gjerne som et hovedelement i den såkalte «nordiske balanse». Man bør imidlertid ikke se bort ifra at en hovedforutsetning for hele den nordiske balanse-politikk tør ha vært at man har hatt en «arktisk balanse», hvor nøkkel-faktoren har vært et demilitarisert Svalbard under troverdig norsk kontroll.

Velger man et slikt polarpolitisk perspektiv, fortøner området Svalbard–Barentshavet seg enda klarere som et særlig sensitivt område, hvor eventuelle situasjonsendringer vil kunne få alvorlige sikkerhetspolitiske konsekvenser såvel regionalt som globalt.

Og dette gjelder selv om vi ikke tar hensyn til de spørsmål som reiser seg i forbindelse med eventuelle oljeforekomster i de aktuelle

Sovjetiske marinefartøyer i åpent hav var i 1960 et ytterst sjeldent syn, bortsett fra sporadiske overføringer av enheter mellom Østersjøflåten og Nordsjøflåten.

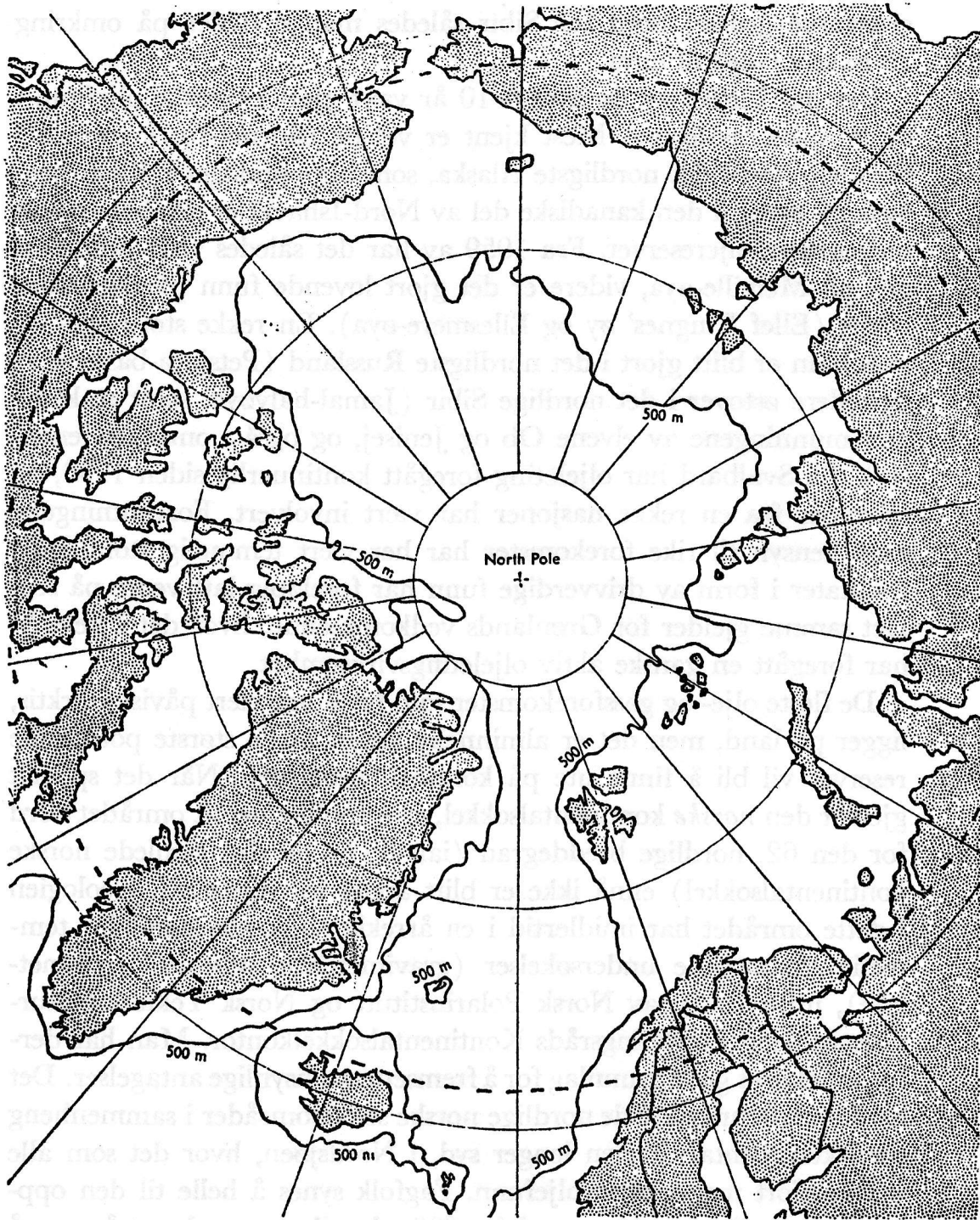

1) Vårmanøveren 1969 i området mellom Island og Færøyene med et stort antall skip. 2) og 3) Øvelsene omfattet den første betydelige forsterkning av Middelhavsstyrker fra Nordflåten, hvorefter en styrke besøkte det Karibiske hav. 4) En ny forsterkning av Middelhavsflåten fra Nord i september og oktober. 5) og 6): Andre manøvrer i områdene. (— «Nato Letter» sept. 1970. «Special Naval Issue».)

områdene eller til de problemer av folkerettslig/politisk art som her spiller inn. Dette er imidlertid faktorer som det er all grunn til å ta hensyn til.

Oljeressursene i nordområdene.⁴⁾

Hvor mye olje finnes det i Arktis? Svaret er – naturligvis – at det vet vi ikke, dertil er de undersøkelser som hittil er blitt foretatt altfor begrensede. Tall som fra tid til annen kastes frem – f. eks. sovjetiske vitenskapsmenns «opplysninger» om at 50 % av verdens samlede oljereserver finnes i Arktis (hvorav størstedelen i Barentshav-/Karahavområdet) – kunne like gjerne være grepet ut av luften. Å diskutere holdbarheten av denslags vilkårlige gjetninger har liten hensikt, og det behøver vi da heller ikke gjøre – det er så allikevel nok av konkrete facts å ta i betraktning. Vi skal f. eks. merke oss at hele området rundt Polhavet er en nærmest ensartet geologisk formasjon; en formasjon som har særlig to viktige trekk: For det første er den meget bred og har stor utstrekning, for det annet består den hovedsakelig av sedimentære bergarter av en slik beskaffenhet at man må regne med at den inneholder store mengder hydrokarboner (olje- og gassforekomster). Formasjonen omfatter områder både på land og på havbunnen, og her skal vi merke oss at kontinentalsokkelen i Nord-Ishavet er usedvanlig bred. Bredest er den i Barentshavet, hvor avstanden fra den norske fastlandskyst til sokkelkanten nord for Svalbard er ca. 1100 km og hvor avstanden fra den russiske kyst til sokkelkanten i nord er hele 1500 km. Selv om man ikke finner den samme store bredde rundt hele Polhavet, er det få steder hvor sokkelen er smalere enn 3–400 km, hvilket medfører at Sovjet-Unionen og Canada er de land som har den største kontinentalsokkel i verden. Også Norge er imidlertid utstyrt med en betydelig kontinentalsokkel; alt i alt dreier det seg om nærmere 1 million km², eller med andre ord, et område ca. tre ganger så stort som Norges landareal. Et viktig forhold å være klar over i denne forbindelse, er at av den totale norske kontinentalsokkel ligger over halvparten fra Finnmark og nordover. Hva dybdeforholdene angår, finner vi de dypeste av de arktiske sokkel-områdene i Barentshavet, med dybder ned til 4–500 m, mens derimot sokkelen nord for Canada, Alaska og Sibir gjennomgående

Kartskisse over Arktis med koten for 500 meters dybde inntegnet, for å gi et inntrykk av kontinentalsokkelens utstrekning.

er ganske grunn; nord for Sibir således mange steder på omkring 25 m. selv langt til havs.

Det har i løpet av de siste 8–10 år vært gjort en rekke oljefunn i de arktiske randsoner. Mest kjent er vel de enorme forekomstene i Prudhoe Bay i det nordligste Alaska, som ble oppdaget i 1968, men også på øyene i den kanadiske del av Nord-Ishavet er det blitt påvist meget store oljereserver. Fra 1959 av har det således vært produsert olje på Melville-øya, videre er det gjort lovende funn på Sverdrup-øyene (Ellef Ringnes' øy og Ellesmere-øya). En rekke store olje- og gass-funn er blitt gjort i det nordligste Russland (Petsjora-bassenget) og videre østover i det nordlige Sibir (Jamal-halvøya, samt traktene nær munningene av elvene Ob og Jenisej, og også i områder lenger øst). På Svalbard har oljeleting foregått kontinuerlig siden 1960, og selskaper fra en rekke nasjoner har vært involvert. Forventningene med hensyn til rike forekomster har her vært temmelig store, men resultater i form av drivverdige funn har foreløpig latt vente på seg. Det samme gjelder for Grønlands vedkommende, hvor det i flere år har foregått en ganske aktiv oljeletingsvirksomhet.

De fleste olje- og gassforekomster som hittil har vært påvist i Arktis, ligger på land, men det er alminnelig antatt at de største potensielle reserver vil bli å finne ute på kontinentalsokkelen. Når det spesielt gjelder den *norske* kontinentalsokkel, er forholdet det at området nord for den 62. nordlige breddegrad (ialt 85 % av den samlede norske kontinentalsokkel) ennå ikke er blitt åpnet for oljeleting. Geologien i dette området har imidlertid i en årrekke vært gjenstand for temmelig omfattende undersøkelser (gravimetrisk, seismisk, magnetisk), utført bl. a. av Norsk Polarinstitut og Norsk Teknisk-Naturvitenskapelig Forskningsråds Kontinentalsokkelkontor. Man har derfor et relativt godt grunnlag for å fremsette sannsynlige antagelser. Det er videre naturlig å se de nordlige norske sokkelområder i sammenheng med kontinentalsokkelen lenger syd, i Nordsjøen, hvor det som alle vet er gjort meget store oljefunn. Fagfolk synes å helle til den oppfatning at oljemengdene nord for 62° n.b. vil vise seg langt å overgå det som finnes lenger syd. Og et område som later til å peke seg ut som særlig lovende i så måte, er det vestlige Barentshav, – sokkelen syd og syd-øst for Svalbard.

At det finnes store oljeforekomster i nordområdene, betyr *ikke* nødvendigvis at vi står umiddelbart overfor en storstilet utvikling med omfattende utnyttelse av disse forekomstene. Til det er det for mange praktiske vanskeligheter som gjør seg gjeldende. På grunn av de klimatiske forhold – herunder spesielt isforholdene – stilles slik virksomhet under arktiske betingelser eksepsjonelt store teknologiske krav. Dette er tilfelle både med hensyn til den teknologi som direkte gjelder selve oljeutvinningen (f. eks. spesialkonstruksjoner for arktisk «off-shore»-boring), og med hensyn til den transportteknologi som behøves for å få fraktet oljen fra utvinningssted og frem til bestemmelsesstedene (det eksperimenteres således med å finne frem til nye, egnede fartøytyper for oljetransport i de arktiske farvann). På den bakgrunn sier det seg selv at oljeutvinning de fleste steder i Arktis vil falle uhorvelig kostbart; så kostbart at det knapt vil være regningsvarende selv med dagens høye oljepriser. Men her må vi ha et fremtidsrettet utviklingsperspektiv for øye: Mens nordområdene idag er marginalområder i ressursammenheng, behøver dette ikke lenger å være tilfelle en 10–15 år frem i tiden. Dette vil i stor grad avhenge av utenforliggende faktorer, i første rekke energiforsyningssituasjonen i den industrialiserte del av verden. Såvel de nasjonale myndigheter som de multinasjonale oljeselskaper må treffe sine disposisjoner på bakgrunn av slike langsiktige vurderinger. I denne sammenheng blir nordområdene særdeles interessante. Og igjen så å si tvinges vi til å rette oppmerksomheten mot området Svalbard–Barentshavet: Det er i den vestlige (dvs. norske) del av Barentshavet at vi må vente at sokkelvirksomhet i arktiske områder vil komme først igang, dersom vi legger de geografiske og klimatiske forutsetninger til grunn (jeg tenker her spesielt på isforholdene og transportmulighetene, som her er relativt mindre ugunstige enn hva tilfellet er for de øvrige arktiske farvann).

Folkerettslig/politiske problemer i tilknytning til grensespørsmålet på havbunnen.⁵⁾

De folkerettslige og politiske spørsmål i forbindelse med grensdragning på havbunnen utgjør samlet et problemkompleks av global karakter, jfr. FN's Havrettskonferanse i Caracas sommeren 1974. Jeg

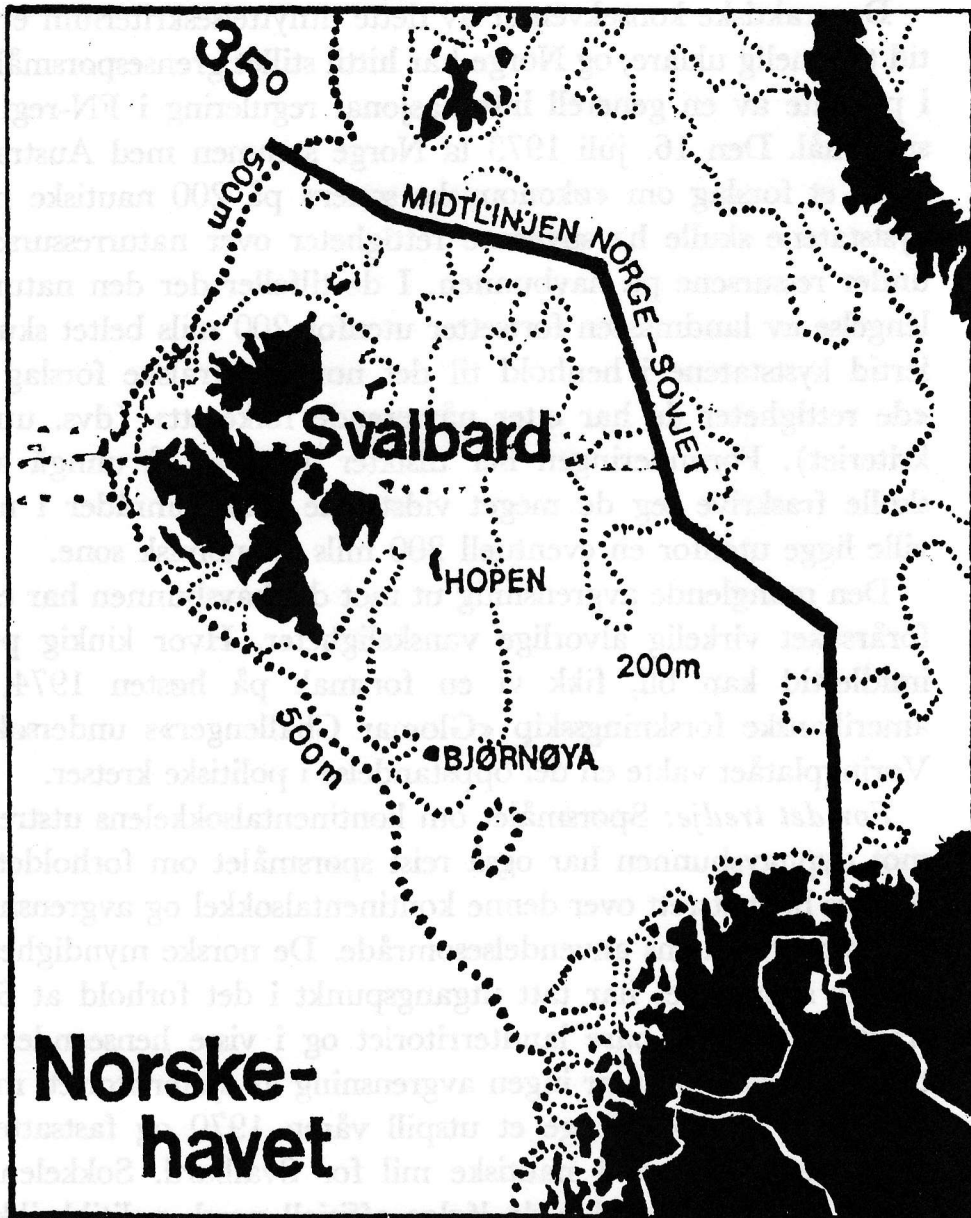
skal imidlertid her nøye meg med å omtale de spesielle, regionale oppgaver som Norge står overfor i så måte. Syd for 62° n.b. er saken grei, vanskelighetene gjelder avgrensningen lenger nord.

Våre myndigheter står her overfor tre uløste spørsmål.

For det første: Grensen mellom den norske og den sovjetiske kontinentalsokkel. Etter langvarige forberedende sonderinger kom det i november 1974 – på norsk initiativ – endelig igang realitetsforhandlinger mellom partene. Man kom i den omgang ikke frem til noen avtale, men det var enighet om å fortsette forhandlingene ved senere anledning. Både Norge og Sovjet-Unionen er part i Kontinentalsokkel-konvensjonen av 1958, som foreskriver at sokkelgrensen i slike tilfeller som vi her har å gjøre med, skal fastsettes ved avtale mellom partene. Konvensjonen sier videre at «I mangel av avtale og med mindre særlige omstendigheter gjør annen grenselinje berettiget, skal grensen bestemmes ved anvendelse av prinsippet om lik avstand fra nærmeste punkter på de grunnlinjer som hver av statenes sjøterritorier beregnes fra.» Mens Norge har holdt fast ved «prinsippet om lik avstand» som grunnlag for avgrensningen, har Sovjet-Unionen påberopt seg sokkelkonvensjonens klausul om «særlige omstendigheter», således at likeavstandsprinsippet skulle fravikes til sovjetisk fordel – ifølge presseomtalen på grunn av bl. a. landets størrelse, store folkemengde og, notabene, *strategiske interesser*.⁶⁾ Det har videre vært hevdet i pressen at Sovjet-Unionen ville kreve sokkelen delt i henhold til det såkalte «sektorprinsipp», noe som i tilfelle ville innebære en differanse i sovjetisk favør på ca. 155 000 km² i forhold til likeavstandsprinsippet. Det er med andre ord betydelige områder som står på spill.

For det annet: Avgrensningen av den norske sokkel ut mot de store havdyp i Nord-Atlanteren og Nord-Ishavet. I prinsippet baserer Norge seg her på det såkalte *utnyttelseskriterium*, som er hjemlet i sokkelkonvensjonen og knesatt i kongelig resolusjon av 31. mai 1963, hvor det heter at:

«Havbunnen og undergrunnen i de undersjøiske områder utenfor kysten av Kongeriket Norge er undergitt norsk statshøyhet for så vidt angår utnyttelse og utforskning av naturforekomster, så langt havets dybde tillater utnyttelse av naturforekomstene, uten hensyn til de ellers gjeldende sjøgrenser, likevel ikke ut over midt-linjen i forhold til andre stater.»

Slik går midtlinjen mellom Norge og Sovjet-Unionen i Barentshavet. Sovjet-Unionen har antydnet at det såkalte sektorprinsippet vil bli lagt til grunn for forhandlingene om en sokkeldeling. Delingslinjen vil i så fall gå vest for midtlinjen. (Aftenposten 23. november 1974.)

De praktiske konsekvenser av dette utnyttelseskriterium er imidlertid temmelig uklare, og Norge har hittil stillet grensespørsmålet i bero i påvente av en generell internasjonal regulering i FN-regi av slike spørsmål. Den 16. juli 1973 la Norge sammen med Australia frem i FN et forslag om «økonomiske soner» på 200 nautiske mil, hvor kyststatene skulle ha suverene rettigheter over naturressursene, herunder ressursene på havbunnen. I de tilfeller der den naturlige forlengelse av landmassen fortsetter utenfor 200 miles beltet skulle imidlertid kyststatene i henhold til det norsk-australske forslag beholde «de rettigheter de har etter nåværende folkerett» (dvs. utnyttelseskriteriet). Formuleringen her tilsikter åpenbart å unngå at Norge skulle fraskrive seg de meget vidstrakte sokkelområder i nord som ville ligge utenfor en eventuell 200 miles økonomisk sone.

Den manglende avgrensning ut mot dyphavsbunnen har ennå ikke forårsaket virkelig alvorlige vanskeligheter. Hvor kinkig problemet imidlertid kan bli, fikk vi en forsmak på høsten 1974, da det amerikanske forskningsskip «Glomar Challenger»s undersøkelser på Vøringplataet vakte en del oppstandelse i politiske kretser.

For det tredje: Spørsmålet om kontinentalsokkelens utstrekning ut mot dyphavsbunnen har også reist spørsmålet om forholdet mellom Norges høyhetsrett over denne kontinentalsokkel og avgrensningen av Svalbardtraktatens anvendelsesområde. De norske myndigheters linje i dette spørsmålet har tatt utgangspunkt i det forhold at Svalbardtraktaten gjelder bare landterritoriet og i visse henseender sjøterritoriet. Traktaten angir ingen avgrensning av sjøterritoriet, men i den anledning foretok Norge et utspill våren 1970 og fastsatte en sjøterritorialgrense på 4 nautiske mil for Svalbard. Sokkelen utenfor denne 4 miles grense ble da ifølge offisiell norsk politikk ikke å omfatte av Svalbardtraktaten. De norske myndigheters syn tok videre utgangspunkt i at havbunnen i området mellom Nord-Norge og Svalbard danner en sammenhengende kontinentalsokkel hvor havdybden (maksimalt 4–500 meter) allerede tillot utnyttelse av ressursene, og at disse områdene utgjør en naturlig fortsettelse av det norske fastland. Med hensyn til disse sokkelområdene tok således Norge det standpunkt som i Stortingsmelding nr. 25 (1973–74) kom til uttrykk i følgende formulering: «Etter norsk rett og folkeretten, som bygger

på utnyttelseskriteriet, har Norge derfor suverene rettigheter over disse områdene helt uavhengig av Svalbardtraktaten.»

Vel og bra, dersom bare det norske standpunkt hadde vunnet almen internasjonal tilslutning. Så er imidlertid ikke tilfelle. I en offisiell henvendelse i slutten av oktober 1974 gjorde således Storbritannia det klart at man på britisk side reserverte seg mot det norske syn. Også USA gjorde gjeldende en tilsvarende reservasjon, i en note til Norge den 21. november 1974.⁷⁾

I og med at Svalbardtraktaten inneholder vesentlige begrensninger i den norske suverenitet når det gjelder regulering av økonomisk virksomhet, er det klart at vi her står overfor et viktig spørsmål, prinsipielt og praktisk-politisk. Svalbardtraktatens demilitariserings-bestemmelse er også verd å huske i denne sammenheng.

Igjen ser vi altså hvordan det vestlige Barentshav og Svalbardpassasjen kommer i sentrum for oppmerksomheten.

Olje og sikkerhet; status pr. idag kontra fremtidsutsiktene.

De perspektiver jeg trakk opp foran, med nordområdene i brennpunktet, hører fremtiden til. All norsk oljeproduksjon foregår idag syd for 62. breddegrad. Sokkelen lenger nord er ennå ikke åpnet for oljevirkosomhet, og når det gjelder Svalbard, er drivverdige funn ikke blitt gjort. Det er vel neppe tvil om at Norge om ikke så altfor lenge vil bli netto-oljeeksportør, men det har trukket ut, – såvidt vites er vi ikke blitt det ennå. Regjeringen har lagt opp til en forholdsvis langsom utviklingstakt i oljevirkosomheten, innen ca. 1980 mener man å ha nådd et foreløpig «tak» på 90 millioner tonn olje-ekvivalenter pr. år. Dette tallet er såvidt skjønnes basert på antatte reserver syd for 62° n.b.; hvor realistisk tallet vil være når og hvis forekomstene lenger nord kommer inn i bildet, gjenstår å se.

Av dette synes det rimelig å trekke den slutning at den norske oljevirkosomhet vi ser idag er av temmelig begrenset art – både i geografisk forstand og med hensyn til produksjonsmengder – i forhold til det som vil være tilfellet om f. eks. en 10-års periode. Vi må videre tro at *konsekvensene* – innbefattet de sikkerhetspolitiske konsekvenser – av Norges status som oljenasjon foreløpig er temmelig beskjedne i forhold til hva vi bør kunne vente å oppleve.

Allerede idag tør det være klart at oljen har sikkerhetspolitiske konsekvenser. Rent konkret er dette kommet til uttrykk i de vurderinger som i den senere tid er blitt foretatt med hensyn til behovet for militær sikring/beskyttelse av de eksisterende oljeinstallasjoner i Nordsjøen.⁸⁾ Det er klart at én ting er å forsvare eget landterritorium, en annen sak er å sikre ressurser og installasjoner hundrevis av kilometer til havs. Dette synes å forutsette enten sterk utbygging av vårt eget sjøforsvar og sjøovervåkning (herunder ikke minst overvåkning fra luften) eller samarbeid med andre stater; vel egentlig begge deler. Vi kan merke oss at de forsiktige utspill som har vært gjort i sakens anledning, har avstedkommet negative reaksjoner fra sovjetisk side. Det er nærliggende å tro at problemene forbundet med slik beskyttelse av ressurser og installasjoner ikke vil bli *mindre* når behovet for slike tiltak i tidens fylde dukker opp med hensyn til den *nordlige* del av den norske kontinentalsokkel.

Hvorvidt dette med beskyttelse av oljekilder og -installasjoner objektivt sett skulle utgjøre et sikkerhetspolitisk problem av særlig betydning, kan imidlertid diskuteres. Spørsmålet bør vel i alle fall kunne betraktes relativt isolert, og er sannsynligvis neppe det viktigste sikkerhetspolitiske problem Norge som oljenasjon vil stå overfor.

Uten å ville bagatellisere de spørsmål av militær art som eventuelt vil kunne melde seg, tror jeg det er særlig viktig å forberede seg på de *politiske* utfordringer som utviklingen vil kunne bringe. Dersom tyngdepunktet for fremtidig norsk oljeproduksjon blir forskjøvet nordover – f. eks. til det vestlige Barentshav – vil dette innebære et opptrappet fysisk aktivitetsnivå i et område som er sikkerhetspolitisk sensitivt samtidig som det er et område hvor det hittil har hersket *ro*; jfr. det jeg tidligere anførte om sammenhengen mellom den nordiske balanse og en arktisk balanse. Ny virksomhet vil kunne bety en situasjonsendring, og det er ikke utelukket at Sovjet-Unionen i en slik situasjon vil kunne forsøke å styrke sin sikkerhetspolitiske posisjon gjennom å legge en eller annen form for press på Norge. Et usikkerhetsmoment som vi her må ha i mente, er hvordan den sikkerhets- og maktpolitiske utvikling i verden forøvrig vil påvirke den spesielle situasjon i nordområdene. Jeg tenker her bl. a. på slike ting som MBFR-forhandlingene, som hovedsakelig gjelder styrkebalansen på

sentralavsnittet i Europa. Hva vil eksempelvis en regional avspenning i Sentral-Europa kunne bety for den strategiske situasjon på flankeavsnittene, og da spesielt med hensyn til Barentshav-området? Man kan videre nevne tendensene i retning av amerikansk «disengagement» og revurdering av sine tradisjonelle militære allianseforpliktelser. Og sist, men ikke minst har vi diverse usikkerhetsmomenter knyttet til energiforsyningssituasjonen i den vestlige industrialiserte verden, herunder spesielt med hensyn til hvilken rolle Norge som olje-eksportør vil spille i denne sammenheng.

Det synes tålig klart at Norge som oljenasjon – i forbindelse med ovennevnte og beslektede usikkerhetsmomenter – etterhånden vil måtte foreta avveier og fatte prinsippavgjørelser som nødvendigvis vil berøre landets sikkerhetspolitiske situasjon. De utsikter som avtegner seg i så måte, kan lett gi grobunn for mørkemanns-visjoner av typen «det er mange skjær i sjøen, og vi skal gjennom dem alle», – som det heter med en noe uortodoks metafor. Jeg vil advare mot overdreven pessimisme, men vil likevel tro at det er bedre å være forberedt på det verste og så etterpå glede seg over at det gikk bra likevel, fremfor engang å få svi fordi man ikke ville se problemene i tide.

I den «oljealder» vi er på vei inn i, må nøkkelordet for norsk sikkerhetspolitikk – likesom tidligere – være *troverdighet*; og her vil jeg avslutningsvis peke på fire faktorer av betydning for å opprettholde slik troverdighet:

- (1) Troverdighet med hensyn til at virksomhet på norsk kontinentalsokkel ikke vil oppfattes som noen trusel mot andre staters legitime interesser.
- (2) Klare linjer utad når det gjelder å hevde våre rettigheter og skjømte våre internasjonale forpliktelser.
- (3) Opprettholdelsen av et tilstrekkelig troverdig eget forsvar.
- (4) Sikre oss at vi fortsatt vil kunne regne med alliert støtte i en eventuell krise- eller konfliktsituasjon.

LITTERATURHENVISNINGER:

1. Jfr. Finn Sollie, «Det polarpolitiske perspektiv», i *Årbok 1971/72. Utvalget for rustningskontroll og nedrustning*, Oslo 1972, s. 47–52.
2. Uttrykket «Arctic Mediterranean» ble såvidt vites første gang lansert av islandsk-kanadieren Vilhjalmur Stefansson i hans bok *The Northward Course of Empire*, New York 1922.
3. Jfr. her bl. a. Willy Østreng, «Det sovjetiske stredeproblem og Norge», *Årbok 1972/73. Utvalget for rustningskontroll og nedrustning*, Oslo 1973, s. 78–94; Odd Gunnar Skagestad, «Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv», *Norsk Militært Tidsskrift*, hefte 11, november 1974, s. 455–466; O. G. Skagestad, «Debatten om sovjetmarinen og Norges sikkerhet», *Dialog*, nr. 1, 1972, s. 16–19; Knut Gabrielsen, *En økonomisk og strategisk analyse av det høye Arktis*, studie AA: H005, Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda, september 1973 (210 sider); Tønne Huitfeldt, «A Strategic Perspective on the Arctic», *Cooperation and Conflict*, Nos. 2/3, 1974, s. 135–151; og Ellmann Ellingsen, «Security on the Northern Flank» («La sécurité du flanc nord»), *Le Monde Atlantique*, no. 3, 1974.
4. Jfr. bl. a. K. Gabrielsen, «Hva skjer i nordområdene?», *Internasjonal Politikk*, nr. 3B, 1973, s. 669–684; Christoffer Oftedahl, «Mulighetene for olje- og gassfunn nord for 62. breddegrad», *ESSO Perspektiv*, nr. 4, 1973, s. 10–13; F. Sollie, «The New Development in the Polar Regions», *Cooperation and Conflict*, Nos. 2/3 1974, s. 75–89; og F. Sollie, *Utviklingen i Arktis*, publikasjon nr. 19 fra Den norske Atlanterhavskomiteé, 1974, 16 sider.
5. Se bl. a. O. B. Hatlem, «Det frie hav og havbunnens utnyttelse», *Norsk Militært Tidsskrift*, hefte 8, august 1973, s. 341–354; Odd Karsten Tveit, «Barentshavet – foran vanskelige grenseforhandlinger», *Noroil*, No. 3, mars 1974, s. 21–26; Kim Traavik og W. Østreng, «The Arctic Ocean and the Law of the Sea», *Cooperation and Conflict*, Nos. 2/3, 1974, s. 105–119; og F. Sollie, «Norway's Continental Shelf and the Boundary Question on the Seabed», *Cooperation and Conflict*, Nos. 2/3, 1974, s. 153–165.
6. Nils Morten Udgaard, «Russerne får ingen særrettigheter på Svalbard», *Aftenposten* 26.3.1974.
7. Iflg. *Aftenposten* 7.11.1974 og 23.11.1974.
8. Jfr. bl. a. utenriksminister Frydenlunds foredrag i Oslo Arbeiderpartis Representantskap 18. februar 1975, gjengitt i *UD-informasjon* 26. februar 1975 – Nr. 10, s. 9; samt major Egil B. Torgersens to artikler om «Kontinental-sokkelen og Forsvaret», *Aftenposten* 3.3.1975 og 4.3.1975. Se også Kgl. res. av 26. april 1974 om «Oppnevning av utvalg som skal vurdere Forsvarets engasjement i fiskerioppsynet og virksomheten på kontinental-sokkelen».

Utgitt av
DEN NORSKE ATLANTERHAVSKOMITÉ, Akersgt. 57, Oslo 1
Mai 1975.

Østerdal Trykkeri, Elverum